

UNIVERSITY
OF TAMPERE

This document has been downloaded from
TamPub – The Institutional Repository of University of Tampere

 Publisher's version

The permanent address of the publication is
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201601251119>

Author(s):	Ropo, Eero
Title:	Identiteetti tutkimuskohteena
Main work:	Identiteetistä informaatiolukutaitoon : tavoitteena itsenäinen ja yhteisöllinen oppija
Editor(s):	Ropo, Eero; Sormunen, Eero; Heinström, Jannica
Year:	2015
Pages:	17-26
ISBN:	978-951-44-9920-3
Publisher:	Tampere University Press
Discipline:	Educational sciences
School /Other Unit:	School of Education
Item Type:	Article in Compiled Work
Language:	fi
URN:	URN:NBN:fi:uta-201601251119
Subject:	identiteetti; oppimisen tutkimus; opetuksen tutkimus; identity; learning research; teaching research

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

IDENTITEETTI TUTKIMUSKOHTENA

Eero Ropo

Johdanto

Identiteetti -käsite on lähtöisin latinan kielen sanasta *identitās* tai *ident* (*idem*), joka tarkoittaa ”samuutta” ja samana pysymistä. Latinassa tämän käsitteen ilmeneminen ajoitetaan 1500-luvun loppupuolelle.

Käsitteellä pitkä historia, mutta tutkimuksen kohteeksi se on otettu laajemmin vasta viimeisten vuosikymmenien aikana. Kun 1940-luvulla käsitteen sisältäviä julkaisuja löytyi PsychINFO tietokannasta 78, niin 2010-luvulle tultaessa niitä oli jo yli 20 000. Syyt käsitteen käytön lisääntymiseen lienevät yhteiskunnallisia. Viime vuosituhanen lopun suuret muutokset, joita on kuvattu myös siirtymisenä modernista jälkimoderniin aikaan, ovat pakottaneet muokkaamaan perinteisiä käsityksiä esimerkiksi yksilöstä ja kansalaisuudesta (ks. esim. Giddens 1991).

Samaan ajankohtaan sijoittuneet teknologiset murrokset ovat ravisuttaneet yksilön asemaa ja suhteita ympäristöönsä. Informaation määrän kasvu, sen hankkimisen ja leviämisen helppous, pääomien ja tuotannon virta maasta ja maanosista toiseen, työn automatisoituminen ja ammattien muutokset sekä kaiken kaupallistuminen ovat kriisiyttäneet niin kansallisvaltioita, organisaatioita ja instituutioita kuin yksilöitäkin.

Vaikka identiteetti on käsitteenä vakiintunut kielenkäyttöön, ei tutkimuksen piirissä ole kuitenkaan yksiselitteistä määritelmää identiteetin käsitteelle (Brubaker & Cooper 2000). Brubakerin ja Cooperin (2000) mukaan identiteetikäsitettä käytetään joskus hyvin väljästi, joskus se nähdään äärimmäisen kapeana. Heidän mukaansa käsitteen väljä määrittely estää identiteetin käytön analyttisenä käsitteenä.

Identiteetikäsitteen väljyys näkyy esimerkiksi siinä, mihin sillä viitataan. Se määritellään yleisimmin kolmella dimensiolla. Ensimmäinen liittyy itseymmärrykseen (self understanding) tai kiinnostukseen itsestä (self-interest). Toinen sitä kuvaava dimensio liittyy yksilön erityisyyteen (particularity) ja yhteisyyteen (universality). Kolmannessa näkökulmassa identiteetti liitetään yhteisölliseen asemaan (social location).

Arkielämässä kysymys on siitä, kuka tai keitä tunnemme olevamme ja mihin kuulumme nyt ja tulevaisuudessa. Kuuluminen on nykymaailmassa lisääntyvä ongelma, sillä kuten yllä todettiin, identiteettien perustana ollut vakaus on maailmasta kadonnut. Niin sanotut ”suuret kertomukset” ovat häviämässä tai jo hävinneet, tulevaisuusperspektiivi lyhentynyt ja tarve jatkuvaan identiteetin uudelleen rakentamiseen lisääntynyt, niin kuin Jean- Francois Lyotard on todennut (Lyotard 1985). Ilman kulttuurista ja yhteisöllistä tukea identiteeteistä on tullut yksilöllisiä konstruktioita, omien tulkintojen kautta syntyneitä merkityskoosteita, joiden sisältö ja rakenne voi olla lähes mitä vain. Kraus (2006) onkin todennut nykyisen identiteettiteorian olevan kiinnostunut siitä, voidaanko identiteettejä ylipäättään muodostaa ja jos voidaan, niin miten ihmiset ylläpitävät identiteettejään nyky-yhteiskunnan nopeiden muutosten keskellä. Aikuiset ja nuoret ovat tässä suhteessa samassa tilanteessa. Työn tai ammatin menetys voi olla kriisi, josta toipuminen vaatii pitkiä aikoja kestäväää identiteetin uudelleen rakentamista. Nuorille elämä rakenteiltaan horjuvassa ja muuttuvassa yhteiskunnassa ja maailmassa ei ehkä mahdollista samanlaisia unelmia eikä päämäärien saavuttamisen kokemuksia kuin aiemmat sukupolvet ovat kokeneet. Toisaalta nykyaika tarjoaa paljon sellaista, mitä aikaisemmat sukupolvet eivät voineet edes kuvitella.

Koulun näkökulmasta identiteettien muodostaminen ei ole aiemmin ollut ongelma. Koulussa painotus on ollut tietojen, taitojen ja osaamisen hankinnassa – ei esimerkiksi siinä, miten yksilö asemoi itsensä näiden tietojen käyttäjänä, soveltajana tai kehittäjänä. Uusi aika vaatii asemoitumista suhteessa opitun ja opittavana olevan tietoinneksen merkitykseen ja sen käyttöön.

Tarkastelen tässä johdantoartikkelissa identiteettiä koskevaa tutkimusta erityisesti oppimisen ja opetuksen näkökulmasta. Kysyn, mitä identiteetillä tarkoitetaan ja etsin sen liittymäkohtia oppimiseen, opiskeluun ja opetuksen kehittämiseen. Katsauksen tarkoitus on toimia viitekehystenä kirjan muille artikkeleille, joissa identiteetin ja oppimisen välisiä yhteyksiä tarkastellaan eri lähtökohdista ja hieman toisistaan poikkeavilla tavoilla.

Identiteetin käsite

Ihmisen sisintä olemusta on pyritty kuvaamaan sekä identiteetin että minuuden käsitteillä. Tämän tutkimuksen historia ulottuu yhteiskuntatieteissä ja psykologiassa yli sadan vuoden taakse esimerkiksi William Jamesin tutkimuksiin. Identiteetin käsitteen juuret ulottuvat toki pitemmälle esimerkiksi Hegelin tai Kantin kirjoituksiin (Alcoff 2003, 4–5), mutta en paneudu tässä käsitteen varhaiseen historiaan.

Viime vuosikymmenien tärkeimpänä käännekohtana voidaan pitää Erik H. Eriksonin identiteettiä käsitteleviä teoksia (Erikson 1963; 1968), joiden ansiosta myös yhteiskuntatieteilijät kiinnostuivat käsitteestä (Côté 2006). Käsittelem näitä tuonnempana tarkemmin.

Identiteetti on monitieteinen tutkimuskohde, jota on tutkittu esimerkiksi filosofian, psykologian ja yhteiskuntatieteiden piirissä. Monitieteisyys näkyy käsitteen erilaisena määrittelynä ja soveltamisena tieteenalalle tyypillisiin tutkimuskohteisiin ja -ongelmiin. Identiteetin käsitettä on käytetty muun muassa poliittisen käyttäytymisen ymmärtämiseen ja selittämiseen. Esimerkiksi Castells ja Himanen (2013) julkaisivat Suomen valtioneuvoston toimeksiannosta vuonna 2013

paljon julkista keskustelua herättäneen raportin, jossa tarkastellaan kestävästä kasvun malleja. Kirjoittajat toteavat, että ”ratkaiseva tekijä, joka asettaa ehdot sekä informaation kehitykselle että inhimilliselle kehitykselle on kulttuuri-identiteetti” (Castells & Himanen 2013, 35). Heidän mukaansa kansakunnan kulttuurisen identiteetin yhtenäisyys vaikuttaa siihen, miten kansalaiset suhtautuvat valtiotodan toimiin auttaa ja tukea kehitystä kohti yhteistä päämäärää. Jos yleinen kulttuurinen identiteetti tukee yhteenkuuluvuutta, investoiminen yhteiseen hyvään kannattaa. Mikäli yhtenäistä kansallista identiteettiä ei ole tai se on heikko, poliittiset ohjelmat, joilla yhtenäisyyttä pyritään lisäämään, eivät toimi. Näin määriteltynä identiteetillä kuvataan yksilöä rajattuna, kuvailtavissa olevana sekä suhteellisen pysyvänä ja ennustettavana. Tällaista yksilöä voidaan ohjalla ja käyttää politiikoinnin välineenä ja kohteena.

Menemättä tarkemmin Castellsin ja Himanen (2013) toista tarkoitusta varten tehtyyn raporttiin, voimme tässä yhteydessä katsoa identiteetillä olevan merkitystä myös opetussuunnitelmiin sisällytettynä käsitteenä, joka on sekä päämäärä että väline ohjata oppimis- ja opiskeluprosessia. Heikolla tai ’rajatulla’ kansallisella identiteetillä varustettu yksilö hakee omaa ja oman viiteryhmänsä etua suhteessa ulkopuolisiksi koettuihin ’kilpailijoihin tai muihin’. Näin ollen identiteetti määrittää sitä, miten yksilö suhtautuu itseensä, toisiin ja koko yhteiskuntaan toimijoina. Koulutus ja kasvatus tähtää tulevaisuuden kansalaisten toimintakyvyn kehittämiseen ja siksi identiteettiprosessien ohjaaminen välineenä ja tietoisena opetuksen tavoitteena on perusteltua.

Kuten edellä mainittujen tutkijoiden, myös Côtén (2006) mukaan identiteettitutkimuksen ongelmana on käsitteen sisällön epäselvyys ja hajanaisuus. Identiteetti tarkoittaa liian monia asioita liian erilaisista teoreettisista lähtökohdista, jotta voitaisiin puhua yhtenäisestä teoriasta. Tässä kirjassa kuvattu ”Know-Id” -akatemiahanke pyrki omalta osaltaan selvittämään käsitteen sisältöä ja yhteyksiä yksilön informaatiokäyttäytymiseen, tiedonhankintaan ja informaationlukutaitojen kehitykseen. Koska hankkeessa oletettiin lähtökohtaisesti.

että identiteetti on yhteydessä oppimisprosessiin yksilön suuntautumista ja erilaisia näkökulmia muovaamalla, tarkastelen seuraavassa käsitteen määritelmiä suhteessa oppimiseen, opiskeluun ja opetuksen kehittämiseen.

Sosiologinen ja psykologinen identiteettitutkimus

Minuuden ja identiteetin käsitteiden ilmaantuminen kieleen heijastavat sitä monisatavuotista historiaa, joka ihmiskäsityksissä on tapahtunut. Psykologian synty tieteenalana noin sata vuotta sitten on osa tätä kehitystä. Identiteettiä tarkasteltaessa on tärkeää erottaa kaksi näkökulmaa: ontologinen ja empiirinen. Ontologia viittaa identiteetin olemukseen ja kehitykseen. Empiirinen näkökulma viittaa tutkimusaineistojen keräämiseen ja analysointiin identiteeteistä.

Sosiologisena käsitteenä identiteetillä voidaan ilmaista yhteiskunnallisen jäsenyyden kategorioita (suomalainen, eurooppalainen), yhteisöllisiä tai ammatillisia jäsenyyksiä (opettaja, tutkija) tai verkostoja ja rooleja, joissa yksilö vaikuttaa omien valintojensa tuloksena. Psykologisena käsitteenä identiteetti voidaan ymmärtää tunteena persoonallisesta olemisesta, kuulumisesta tai samaistumisesta. Näin erilaisten näkökulmien liittäminen tutkimuksessa samaan käsitteeseen on ongelmallista. Siksi empiirinen käyttö edellyttää käsitteen tarkkaa rajaamista.

Identiteetin merkityksestä ihmisen toimintaan ja sen muutoksiin

Côté (2006) jakaa identiteettiä koskevat teoreettiset käsitykset kahtia sen mukaan edustavatko ne sosiologista vai psykologista lähestymistapaa. Sosiologisen lähestymistavan lähtökohtana on identiteetin määrittely yhteiskunnallisen ja yhteisöllisen kuulumisen ilmiönä. Alcott (2003, 5) luettelee keskeisimpinä neljä tällaista kuulumiseen liittyvää

identiteetin lähde. Näitä ovat hänen mukaansa rotu, yhteiskuntaluokka, kansallisuus sekä sukupuoli ja sukupuolisuus. Identiteettiä voidaan näin ajateltuna käyttää ihmisten luokitteluun ryhmiin, joiden käyttäytymistä voidaan ennustaa.

Psykologisen näkökulman mukaan identiteetti, kuten sukulaiskäsite minuu, voidaan ymmärtää yksilön piirteinä tai ominaisuuksina. Psykologinen määrittely viittaa näin ollen yksilön toiminnan, käyttäytymisen tai ajattelutapojen ennakoimiseen ja ennustamiseen. (Côté 2006, 8.) Minuuden ja identiteetin käsitteiden selkeä erottaminen toisistaan on vaikeaa. Psykologiassa tätä jakoa ei aina edes tehdä. Côtén (2006) mukaan useimmat ristiriidat identiteettimäärittelyjen välillä perustuvat edellä mainittuun näkökulmaeroon psykologisen ja sosiologisen lähestymistavan välillä. Hänen mukaansa näkökulmien eroa vähentää se, että käytännössä yksilön identiteettiä ja sen kehitystä ei voi ymmärtää ilman sekä psykologista että sosiologista näkökulmaa.

Sosiologinen näkökulma identiteettiin liittyy symbolisen interaktionismin nimellä tunnettuun teoriaan. Symbolisen interaktionismin peruserä on, että yksilön ja ympäristön vuorovaikutus tapahtuu yksilön tulkittujen merkitysten ja näitä merkityksiä välittävien symbolien pohjalta. Ihmiset eivät siten näe ympäristöään samanlaisena, vaan havainnot siitä rakentuvat yksilöllisten merkitysten kautta. Ympäristöstä havaitaan symboleja, jotka merkitsevät ihmisille eri asioita.

Côté (2006) esittelee artikkelissaan identiteettikäsitteen luokittelun, joka soveltuu hyvin myös tämän tutkimushankkeen jäsentämiseen. Luokituksen yhtenä dimensiona on tutkimuksen jakautuminen epistemologian mukaan objektivistiseen ja subjektivistiseen. Luokituksen toinen dimensio on yksilöllinen tai yhteisöllinen näkökulma. Näistä molemmat on jaettu nykytilaa koskevaan (status quo) tai kriittiseen/ kontekstuaaliseen.

Taulukko 1. Identiteettitutkimuksen lähestymistavat: oletukset todellisuuden luonteesta, yhteisöllisestä rakenteesta ja psykososiaalisesta kiinnostuksesta (Côté 2006).

	Yksilöllinen suuntautuminen	Yksilöllinen suuntautuminen	Yhteisöllinen suuntautuminen	Yhteisöllinen suuntautuminen
Epistemologia	Nykytila	Kriittinen/kontekstuaalinen	Nykytila	Kriittinen/kontekstuaalinen
Objektivistinen	Identiteetin nykytila, minä-psykologinen lähestymistapa	”Kriittiset ja kulttuuriset psykologiat” (esim. Cushman, -Baumeister, Kurtines)	Rakenteellinen symbolinen interaktionismi (Esim. Stryker, Burke)	Myöhäismodernismi (esim. Beck), kriittinen sosiiaalipsykologia (esim. Wexler)
Subjektivistinen	Elämän tarinalliset ja narratiiviset lähestymistavat identiteettiin	Postmodernismi (esim. Gergenin postmoderni psykologinen lähestymistapa)	Tulkinnallinen symbolinen interaktionismi (esim. Goffman, Weigert)	Postmodernistinen lähestymistapa (esim. Bauman; Rattansi & Phoenix)

Taulukon epistemologinen perusjako objektivistiseen ja subjektivistiseen liittyy siihen, millaisena ilmiönä identiteetti nähdään. Objektivistinen näkökulma lähtee siitä, että identiteetti on olemassa samanlaisena ja todennettavissa olevalla tavalla esimerkiksi tiettyssä joukossa ihmisiä. Subjektivistinen tulkinta puolestaan pitää identiteettiä yksilöllisesti tai yhteisöllisesti rakennettuna, ei yhtenäisellä tavalla tai menetelmällä kuvattavissa olevana ilmiönä.

Yksilöllinen tai yhteisöllinen suuntautuminen viittaa edelläkin jo moneen kertaan käsiteltyyn kahtiajakoon psykologiseen tai sosiologiseen näkökulmaan. Se tarkastellaanko identiteettejä nykytilanteessa vai kriittisestä kontekstista, on toinen tärkeä erotteleva tekijä. Osa näin muodostuvista taulukon ruuduista on hyvin edustettuna tutkimuskirjallisuudessa, osaa luokkia edustaa vain kourallinen tutkijoita.

Kysymys identiteetin ontologiasta eli siitä, missä se ”sijaitsee” tai onko sitä olemassa, sisältyy taulukkoon piilevästi. Yksilölähtöinen

nykytilan kuvaus olettaa identiteetin ”sijaitsevan” joko mitattavissa olevina ominaisuuksina, tiedoissa ja käsityksissä tai narratiiveissa, kertomuksissa yksilön muistijärjestelmässä. Kriittinen objektivistinen näkökulma olettaa samalla tavoin identiteetin olevan yksilön ominaisuus, mutta keskittyy tarkastelemaan sen muodostumista kulttuurisesti. Kriittinen subjektivistinen painotus tuo tähän lisäksi yksilölähtöisen tulkinnallisuuden.

Sosiologinen näkökulma identiteetin nykytilaan tarkastelee identiteettiä vuorovaikutuksen tuotoksena ja niissä ilmenevänä. Ero objektivistisen ja subjektivistisen lähestymistavan välillä on siinä, tutkitaanko vuorovaikutusta pysyvien yhteiskuntarakenteiden (rakenteellinen symbolinen interaktionismi) vai tulkinnallisten rakenteiden näkökulmasta. Kriittinen sosiologinen lähestymistapa tarkastelee puolestaan identiteettiin liittyvää vuorovaikutusta suhteessa aikaan ja sen luonteesta tehtyihin tulkintoihin. Esimerkiksi kysymys siitä, eletäänkö myöhäismodernia vai jälkimodernia aikaa on tällainen. Myöhäismodernissa oletukset modernin ajan luonteesta ovat voimassa, jälkimodernissa nämä oletukset on kumottu. Kriittinen yhteiskunnallinen tutkimus ei yleensä tarkastele identiteetin yksilöllistä olemusta, vaan pyrkii esimerkiksi paljastamaan sen kautta yhteiskunnallisia valtarakenteita ja niiden syntyä. Pohjimmaisena tavoitteena voi olla myös tasavertaisuuden ja yhtäläisten mahdollisuuksien edistäminen (Koro-Ljungberg ym. 2009).

Kuten edellä on jo moneen kertaan todettu, yksiselitteistä vastausta siihen, mitä identiteetillä tarkoitetaan, ei ole. Tätä voidaan pitää yhtenä syynä siihen, ettei identiteettiä ole mainittu kovinkaan usein esimerkiksi opetuksen tai kasvatuksen päämääriä koskevassa keskustelussa. Tutkimuksen näkökulmasta yhtä mieltä ollaan kuitenkin siitä, että identiteetti on jotain, mikä kuuluu ihmisenä olemiseen ja mikä kaikilla ihmisillä on tai ainakin pitäisi olla. Ellei identiteettiä ole, ihmisen oletetaan pyrkivän saavuttamaan sen. (Brubaker & Cooper 2000.)

Päätyttyessä Know-Id -hankkeessa, jonka tuloksia kirja käsittelee, oletettiin, että identiteetti on olemassa sekä objektivistisena, mitattavissa olevana käsitteenä, että tulkinnallisena, subjektivistisena

käsitteenä. Edelleen oletimme, että näin määritely identiteetti syntyy sekä psykologisten että yhteisöllisten prosessien tuloksena. Tarkastelen seuraavassa kolmea lähtökohtaa identiteetin kehityksen prosesseihin. Näitä ovat kognitiivinen, narratiivinen ja diskursiivinen näkökulma identiteettiin.

Identiteetti kognitiona

Kognitiolla tarkoitetaan yleisesti informaation ja tiedon käsittelyä, joka ilmenee esimerkiksi ajatteluna, pohdintana, tulkintana, ongelmanratkaisuna tai muuna vastaavana psyykkisenä ja ensisijaisesti informaation käsittelyyn kohdistuvana toimintana. Tämä toiminta voi olla tietoista tai tiedostamatonta. Kognitio on yksilön tiedonkäsittelyjärjestelmässä tapahtuvaa toimintaa, jonka tuloksena muistijärjestelmään tallentuu niin lyhytkestoisesti kuin pitkäkestoisesti säilytettävää, eri tavoin tunnistettua ja tulkittua informaatiota.

Identiteetti kognitiivisesti tulkittuna on siten yksilön informaationkäsittelyjärjestelmän käsittelyn tuloksena muodostunut skeema, malli tai representaatio – mitä käsitettä nyt halutaankaan käyttää – yksilöstä itsestään. Tämä käsitys tallennetaan yksilön autobiografiseen, oman elämän historiaa koskevaan muistiin. Tästä sisäisestä käsityksestä tai omakuvasta yksilö voi poimia yksittäisiä merkityksiä itsestään. Toisin sanoen hän tietää itseään koskevia asioita, joiden perusteella hän voi muodostaa itselleen käsityksen itsestään yksilönä tai toimijana esimerkiksi eri rooleissa yhteisöjen jäsenenä. Ontologisesti identiteetti on siten samanlainen muistiin tallennettuun tietämykseen perustuva malli tai skeema kuin mitä tahansa muutakin ilmiötä tai asiaa koskeva kokonaiskäsitys.

Miten malli itsestä syntyy?

Kognitiivisen identiteetin voi ajatella syntyvän osana informaationkäsittelyä. Itseä eri rooleissa koskevat käsitykset karttuvat roolipositioissa saatujen kokemusten ja niissä muodostetun, itseä koskevan tiedon kautta. Sen perusteella tapahtuva informaationkäsittely tuottaa sekä laajoja tietämusrakenteita että niiden elementteinä käytettäviä, muistiin tallentuvia yksittäisiä merkitys- ja tietorakenteita.

Yksilö tekee päätelmiä itsestään pääosin toiminnasta saadusta palautteesta. Ongelmatilanteet tuottavat tietoa kyvyistä ratkaista ongelmia. Kilpailu ja sitä seuraava vertailu toisiin tuottavat tietoa kyvyistä ja taidoista suhteessa toisiin. Suoran verbaalisen palautteen toisilta ihmisiltä voi myös olettaa olevan tärkeä lähde itseä koskevien skeemarakenteiden muodostuksessa.

Kognitiivista identiteettiä voidaan tutkia samoilla tavoilla kuin mitä tahansa monimutkaista tietämystä, jota yksilöllä on. Itseä koskeva tieto voidaan siten jakaa hierarkkisesti yksityiskohtaisista faktoista laaja-alaisiin käsityksiin ja malleihin, joissa yksilö voi pystyä erittelemään hyvinkin tarkasti niin fyysisiä, sosiaalisia, psyykkisiä ja spirituaalisia piirteitään kuin asenteitaan, arvojaan, näkemyksiään tai orientaatioitaan. Kysymys on tällöin ikään kuin ulkopuolisena tehdyistä arvioista itsestä. Tällaisen identiteetin mittaaminen on mahdollista niin kvantitatiivisesti kuin kvalitatiivisesti. Väittämiä sisältävät mittarit ovatkin tyyppillinen menetelmä tuottaa tietoa, jota voidaan vertailla toisiin ihmisiin. Mittarin voidaan olettaa mittaavan ontologisesti samaa käsitettä kaikilta vastaajilta.

Kognitiivisen identiteetin voi olettaa pitävän sisällään tietoa osaamisesta ja toimintakyvystä, joka liittyy yksilön rooleihin organisaatioissa ja muissa yhteisöllisissä rakenteissa. Ammatillinen identiteetti on yksi ilmentymä tällaisesta näkökulmasta.

Kognitiivinen identiteetikäsityksen vahvuus on mitattavuudessa. Ongelmana on, millaisella mittarilla mittaus voidaan tehdä ja miten luotettavasti.

Identiteetti kertomuksena

Narratiivisen identiteetin käsite tukeutuu kertomuksellisen tutkimuksen perinteeseen. Sen perusprinsiipit on luotu 1980-luvulla mm. Ricoeurin (1992), Brunerin (1986) tutkimusten perusteella. Meretojan (2014) mukaan narratiivisuutta tutkivien piirissä käytävässä nykykeskustelussa keskeinen kysymys liittyy narratiivien merkityksen ymmärtämiseen. Ovatko narratiivit olemukseltaan ensisijassa epistemologisia vai ontologisia? Jos narratiivit ovat ensisijassa epistemologisia (tiedon syntyyn liittyviä) niin niitä voidaan pitää jonkinlaisina kognitiivisina apuvälineinä, joiden avulla yksilö pyrkii selvittämään suhdettaan ja merkityksellistämään ympäröivää maailmaa ja kokemuksiaan siitä. (Meretoja 2014, 6.)

Ontologinen näkökulma viittaa puolestaan narratiivien merkitykseen ihmisen olemassaololle, eksistenssille. Kysymys on silloin siitä, missä määrin ihmiset hahmottavat olemassaoloaan ja maailmaa ympärillään kertomusten avulla. (Meretoja 2014, 6.)

Tässä olen omaksunut käsityksen, että narratiivit ovat tärkeitä sekä ontologisesti että epistemologisesti. Ihminen tietää maailmasta ja itsestään vain kertomusten kautta (ontologia). Tämä tietämys on puutteellista ja vajaata ja sisältää virheitä ja aukkoja. Kertomus täydentyy vähitellen, kun epistemologinen prosessi etenee. Toisin sanoen meidän on luotava merkityksiä siihen, mitä maailmasta ja itsestämme havaitsemme.

Kuten monet tutkijat ovat todenneet, identiteettiä voidaan tutkia kertomuksista ja kertomusten avulla. Narratiivisen viitekehyksen mukaan identiteettiä sellaisenaan ei voi tutkia, mutta sitä ilmentään kertomuksissa, joiden sisältönä ovat itselle tärkeät subjektiiviset merkitykset, suhteiden kuvaukset, roolit, vuorovaikutuksen ja asemoinnin kuvaukset. Kertomuksia itsestä muodostetaan ja muokataan kokemuksia tulkitsemalla ja merkityksellistämällä. Kokemus syntyy tapahtumien tai tilanteiden tulkinnasta. Merkitykset puolestaan luodaan tulkinnan tuloksista. Tulkinta voi olla yksilulotteista (esim. persoonallinen) tai moniulotteista (esim. persoonallinen, sosiaalinen ja

kulttuurinen). Syntyneet merkitykset tallennetaan muistiin ja niistä voidaan muodostaa tilanteisia eli tähän tilanteeseen, aikaan ja paikkaan, luotuja kertomuksia.. Prosessin luonteesta ja kestosta riippuu, miten koherentteja ja täydellisiä itseä koskevat kertomukset ovat. (ks. Yrjänäinen & Ropo 2013.)

Identiteetin määrittely narratiivisena perustuu seuraaviin oletuksiin. Ensinnäkin, identiteettiä ei pidetä yksilön ominaisuutena tai piirteenä, joka on tietynlainen ja samana pysyvä. Identiteetin katsotaan ilmenevän parhaiten aikaan ja paikkaan sidotuissa kertomuksissa. Toiseksi, yksilö voi muunnella kertomuksiaan tilanteen, kuulijoiden ja ajankohdan mukaan. Kolmanneksi, narratiivinen identiteetti on kielellinen kuvaus ja tilanteessa tehty tulkinta niistä merkityksistä, joita yksilö sisällään liittää itseensä. Tällainen identiteetti on pääosin omiin kokemuksiin ja koettuun perustuva, mutta sisältää myös moniäänisyyttä. Tilanteessa kerrottu identiteetti on aina myös performatiivinen. Mitä haluan esittää itsestäni toisille tässä tilanteessa. (Kraus 2006.) Identiteetin performatiivisuus ilmenee muun muassa ”polyfoniana,” moniäänisyytenä, kuten Bakhtin on osoittanut (Hermans 2001). Kertomus itsestä sisältää näin ollen sekä omaa ja elettyä ja koettua että toisilta omaksuttua lainaa, jonka sopivuutta omaan kertomukseensa yksilö on ehkä vasta koettelemassa.

Itseä koskevia kertomuksia voidaan tutkimuksessa analysoida monesta näkökulmasta. Yksi näkökulma on, mitä ne kertovat yksilön suhteesta ja asemoitumisesta (positiointi) itseensä, toisiin, yhteisöihin, kulttuuriin tai maailmaan. Toisaalta kertomusten sisältöä voidaan arvioida konventionaalisuuden näkökulmasta. Missä määrin yksilö kuvaa itseään perinteisin, strukturaalisin käsittein, missä määrin hän murtaa totuttuja yhteiskunnallisia tai psykologisia rakenteita, joiden varaan identiteettiä on perinteisesti muodostettu. Kertomusten ristiriitaisuus tai riidattomuus on myös tärkeä näkökulma.

Identiteetin määrittely narratiivisena on opetuksen ja kasvatuksen kannalta sekä etu että ongelma. Narratiivisuus korostaa suhteissa olemisen, vuorovaikutuksen ja prosessin jatkuvuuden tärkeyttä. Identiteetti ei ole koskaan valmis, vaan muuntuu toisenlaisiksi kertomuksiksi

koko elämän ajan. Esimerkiksi elämän kriisit muuttavat kertomuksia. Voidaan myös olettaa kerronnan olevan väline tämän muutosprosessin toteuttamiseen (Vihottula, painossa).

Kouluopetuksen näkökulmasta tärkeä kysymys on oppilaan suhde kouluun, opetussuunnitelmaan ja oppiaineisiin. Vuorovaikutuksesta syntyvät kokemukset ja niiden tulkinnat tuottavat merkityksiä, joiden perusteella oppilas muovaa sekä käsitystä itsestään että oppiaineista ja niiden merkityksestä itselle, yhteisöille ja kulttuurille. Narratiivisen oppilas- ja oppiaineidentiteetin muodostamisprosessin voi siten ajatella olevan yhteydessä myös opiskelun intensiteettiin ja suuntautumiseen eli opiskelumotivaatioon.

Narratiivisessa oppimisprosessissa syntyvät merkitykset ovat aina yksilöllisiä. Tämä heterogeenisuus on hyväksyttävä itseisarvoisena lähtökohtana myös opetuksessa (Kraus 2006, 106).

Identiteetin määrittely narratiiviseksi poikkeaa kognitiivisesta identiteettikäsitteestä. Jos kognitiivisessa lähestymistavassa tarkastellaan identiteettiä ominaisuuksien tai vahvuuksien kombinaationa, narratiivinen käsitys puolestaan korostaa identiteetin dynaamisuutta, muutosta ja moni-identtisyttä. Kertomukset vaihtuvat, kun niitä rekonstruoidaan käyttäen ei-kielellisiä merkityksiä lähtökohtana. Siitä huolimatta oletuksena on, että kertomuksia voidaan käyttää suhteellisen luotettavasti identiteetin eri puolien ja siihen liittyvien prosessien analysointiin. Monesti kyse on henkilön itseään koskevien kokonaisvaltaisten elämänkulun juonirakenteiden kuvaamisesta. Yksilö itse voi muodostaa kertomuksensa kielelliseksi tai kuvalliseksi, mutta hän voi myös esittää sen toimintana, tanssina tai muuna performanssina, joista käy monesti kielellistä kertomusta selkeämmin ilmi miten henkilö positioi itseään tai toisia suhteissa. Tällaisista kertomuksista on vaikea tehdä esimerkiksi vertailevia päätelmiä suhteessa toisten kertomuksiin. Kertomusten sisäinen logiikka vaihtelee yksilöstä toiseen ja myös niiden rakenne ja sisältö voi vaihdella niin paljon, ettei vertailussa ole mieltä.

Tutkimuksen fokuksen onkin oltava tapaustutkimuksenomainen: yksilön elämänkulun, kokemusten, oppimisen tai muun täl-

laisen prosessin ymmärtäminen itseä koskevien kertomusten avulla. Identiteettikertomusten laatu on yksi erottelava tekijä seuraavaan eli diskursiiviseen identiteetikäsitykseen. Identiteettinarratiiveja on monesti etsitty niin sanotuista 'suurista identiteettikertomuksista', joissa kuvataan identiteettiä hierarkkisesti kokonaisuudesta osiin. Viime vuosikymmenen aikana narratiivisia menetelmiä käyttävien tutkijoiden huomio onkin siirtynyt niin sanottuihin 'pieniin kertomuksiin' (Bamberg 2006). Näissä kertomuksissa yksilö kertoo pienistä kohtaamisista, arkielämän tilanteiden tapahtumista, joissa kerronnan kohteena ovat vuorovaikutteiset arkielämän lyhyet tai pidemmät tilanteet.

Tällaisen aineiston avulla tapahtuva identiteettianalyysi kohdistuu siten tuosta tilanteesta kerrotun vuorovaikutuksen sisältöön, intensiteettiin ja yksilön positioitumiseen kyseessä olevassa tilanteessa. Identiteetti ymmärretään rakennetuksi vuorovaikutustilanteessa, suhteessa neuvottelun osapuoliin. Se ei ole tällöin samanlainen, ainakin suhteellisen pysyvä ominaisuus niin kuin kognitiivinen käsitys sitä pitää tai pitkän ajan kuluessa syntynyt peruskertomus tai niiden joukko kuten narratiivinen identiteetikäsitys asian ymmärtää.

Identiteetti neuvoteltuna

Identiteettiä on edellä kuvattu kognitiivisena eli yksilön ominaisuuksien joukkona ja narratiivisena eli kertomuksissa esiintyvänä ja niihin sijoitettuna ja juonitettuna koosteena. Identiteettiä on tutkittu myös vuorovaikutuksellisenä käsitteenä. Toisin sanoen identiteetin olemusta ja ilmenemistä on tutkittu neuvottelu- tai vuorovaikutustilanteista. Tämä näkökulma ei sulje pois edellä mainittuja näkökulmia, mutta korostaa sitä, että identiteetti on luonteeltaan prosessuaalinen, sitä luodaan ja toteutetaan yksilön normaalissa kanssakäymisessä ympäristön kanssa.

Identiteettineuvottelujen analyysia on tehty erityisesti niin sanotuista 'pienistä kertomuksista'. Pienillä kertomuksilla tutkijat ovat tarkoittaneet esimerkiksi lyhyitä keskusteluja arkielämän eri tilanteissa.

Tällaisen pienen kertomuksen tunnistaminen on joidenkin tutkijoiden mukaan ongelma, koska ne ovat osia yksilön vuorovaikutuskontekstin kokonaisuudessa. Näin ne 'piiloutuvat' yksilön joskus moneenkin suuntaan kohdistuvan vuorovaikutuksen sisään. Tällainen kertomus on monesti ajallisesti rajattu, 'pätkittäinen' ja juonirakenteeltaan puutteellinen. (Spreckels 2008, s. 394.)

Perusoletuksena tässä lähestymistavassa on, että identiteetti ei ainoastaan määritä omaa tapaamme olla vuorovaikutuksessa, vaan myös päinvastoin. Identiteettiä muodostetaan vuorovaikutuksessa ja se näkyy yksilön tavassa kommunikoida ja puhua, asemoida itseään suhteessa itseensä, vastapuoleen ja puhunnan kohteena olevaan asiaan. Tämä prosessi liittyy läheisesti myös tiedonhankintaan ja merkitysten muodostukseen, sillä vaihtamalla positiotaan yksilö vaihtaa näkökulmaa vuorovaikutuksen toisesta osapuolesta tai puhunnan kohteena olevasta asiasta tai ilmiöstä. Davies ja Harré (1990) ovat ensimmäisinä käyttäneet asemoinnin eli positioinnin käsitettä kuvatessaan yksilöiden muuttuvaa ja keskustelun kuluessa joustavasti vaihtuvaa suhdetta itseen, toisiin, asioihin ja ympäristöön. Tällainen positiointi on tyypillistä ja helposti havaittavaa kaikessa keskustelussa. Voimme esimerkiksi ottaa neutraalin positioon suhteessa asiaan, vaihtaa toimijaposition, syyllistää itsemme tekijäpositioon tai jotain muuta vastaavaa. Voimme puolustaa tai hyökätä, houkutellessa ja taivutella, ilmaista tunteita tai olla ilmaisematta ja niin edelleen. Keskustelun dynamiikka syntyy joustavasti vaihdetuista positioista ja siitä, että pyrimme positioimaan omalla puheellamme tai toiminnallamme myös keskustelun toista osapuolta.

Identiteetti syntyy ikään kuin suhteissa tapahtuvan positioitumisen ja positioinnin sivutuotteena, suhteessa vuorovaikutuksen toiseen osapuoleen siinä ajallisessa ja paikallisessa kontekstissa, jossa osapuolet kulloinkin ovat. Neuvotellun identiteetin rajat on tärkeää tunnistaa. Esimerkiksi oppilas ja opettaja on koulukontekstissa asetettu ennalta määrättyihin rooleihin. Roolissa pitäytyminen on helppoa, koska esimerkiksi opettajien peruskoulutus ja instituution vakiintuneet käytännöt tukevat roolin mukaista käyttäytymistä. Suomalaisessa

koulussa on esimerkiksi tyypillistä nähdä luokanopettaja eräänlaisena mallikansalaisena, joka tehtävänä on kasvattaa. Aineenopettajan tehtävät rajataan monesti aineensa edustajaksi ja opettajaksi. Identiteettineuvotteluja analysoitaessa onkin tärkeää tunnistaa, missä määrin käytetyt ryhmänimikkeet, roolit tai muodolliset valta-asemat rajaavat neuvoteltavissa olevien identiteettien sisältöä (ks. esim. Varjonen 2013, 19). Neuvottelun kuluessa identiteetti voi muuttua tai vaihtua, se voi vahvistua tai hajota riippuen siitä, miten osapuolet positioituvat ja positioivat toisiaan.

Neuvoteltuun identiteettiin ja jossain määrin myös kerrottuun identiteettiin liittyy näkökulma identiteetistä tilana. Identiteetti on tila ainakin kahdessa mielessä. Ensinnäkin narratiivinen identiteetti voi olla kuvaus itsestä samalla tavalla kuin henkilö kuvaa asuntoaan, työpaikkaansa tai julkista, itselle tuttua konkreettista tilaa. Tällainen kerrottu identiteetti voi sisältää kuvauksen yksilön ”sisäisestä maailmasta”, asioista ja ilmiöistä, jotka ovat hänelle olemassa ja joihin hänellä on merkityksiä sisältäviä suhteita. Tässä kirjassa oleva Maija Kärnän artikkeli tarkastelee identiteettiä tällaisena opiskelun suuntautumiseen vaikuttavana tilana.

Toisena näkökulmana identiteetin tilallisuuteen voidaan ottaa kertomukseen tai neuvotteluprosessiin sisältyvä rajojen määrittely, esimerkiksi niin että yksilö ei halua tulla joksikin tai jonkinlaiseksi tai ei halua asemoida itseään neuvottelun kuluessa niin että näkisi itsensä laajemmasta näkökulmasta, ikään kuin toisen ihmisen silmin. Tässä voidaan puhua myös vygotskylaiseen tapaan lähikehityksen vyöhykkeestä, eli alueesta, jolle yksilö voi siirtyä tuettuna, toiselta tukea hakien. Joillekin tämä lähikehityksen vyöhyke on haaste, jonka he pystyvät ja haluavat ottaa haltuun itsenäisesti, toiset vaativat vuorovaikutuksellista tukea. Coté (2006) on tässä yhteydessä puhunut identiteettipääomasta, jota nuorilla on eri määrä ja jonka johdosta toiset pystyvät tulemaan toimeen itsensä ja itsenäisesti paremmin kuin toiset.

Yhteenvetoa

Olen edellä tarkastellut identiteetikäsitteen vaihtelevia määritelmiä. Psykologinen tarkastelu painottaa yksilön näkökulmaa identiteettiin ja sosiologinen yksilön ja yhteisön välisiä suhteita. Molemmat näkökulmat ovat oikeassa. Toisin sanoen ei ole hedelmällistä tutkimuksen kannalta ryhtyä arvottamaan toisen oikeellisuutta tai paremmuutta suhteessa toiseen. Ne kuvaavat tarkastelemaansa ilmiötä eri suunnasta ja ovat siten toisiinsa täydentäviä.

Tutkijan tehtävänä on valita oma näkökulmansa ja pitäytyä niissä selityksissä, joita kukin teoreettinen näkökulma tarjoaa. Tässä tutkimuksessa näkökulmaa identiteettiin voi kuvata psykologiseksi siinä mielessä, että tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää yksilön oppimiseen ja identiteetin muodostumiseen liittyvien prosessien välisiä yhteyksiä. Ymmärrämme ja oletamme identiteetin olevan läheisessä yhteydessä vuorovaikutussuhteissa tapahtuvaan positioitumiseen.

Kuvasin edellä tätä psykologisesta näkökulmasta tarkasteltua identiteetikäsitettä kolmella toisistaan hyvin tai melko paljon poikkeavalla tavalla. Kognitiivinen identiteetti on käsitteenä lähellä minäkuvaava ja itseä koskevia käsityksiä. Kokemusten ja eletyn perusteella yksilö muodostaa verbalisoitavissa olevan kognitiivisen mallin itsestään. Tämä malli tallentuu muistiin, josta se on palautettavissa tarkastelun tai kuvauksen kohteeksi verbaalisena, kuvallisena tai toimintana. Ontologisesti ajatellen tällainen identiteetti on 'olemassa' yksilön informaation käsittelyjärjestelmässä.

Narratiivinen eli kertomuksellinen identiteetti voidaan puolestaan ymmärtää identiteetiksi, joka 1) muodostuu kertomuksellisten prosessien kautta, 2) joka on tutkittavissa vain ja ainoastaan kertomuksista, 3) jota ei voida olettaa olevan olemassa kertomusten ulkopuolella 'päänsisäisenä' mallina tai representaationa ja 4) joka rakennetaan kertomuksen muotoon tilanteissa. Kerrottu kertomus itsestä on aina aintukertainen. Toisessa kontekstissa, jollekin toiselle tutkijalle kerrottuna, kertomus voi olla erilainen.

Kolmas identiteetin määrittely tapahtui suhteiden kautta. Identiteetti neuvoteltuna ja neuvottelussa ilmenevänä korostaa käsitteen dynaamisuutta. Neuvottelusta tutkija voi tehdä päätelmiä esimerkiksi identiteetin kehityksen suunnasta, yksilön positioitumisvarannosta eli mahdollisten positioiden määrästä ja laadusta, jonka yksilö pystyy neuvottelussa ottamaan. Koulukontekstissa esimerkiksi aineenopettaja joutuu ottamaan ja vaihtamaan positioitaan yhtä aikaa suhteessa aineen tiedepohjaan, opetussuunnitelman määrittelemiin opetettavaan sisältöihin ja niiden oppimistavoitteisiin, oppilaisiin ryhmänä ja yksilöinä sekä itseensä toimijana (Yrjänäinen 2011). Tutkija voi siten analysoida aineistostaan esimerkiksi, miten yksilö asemoi itseään tilanteissa, miten hän tunnistaa positioittensa toimivuuden suhteessa toiminnan tavoitteisiin ja miten joustavasti hän pystyy vaihtamaan positioitaan vuorovaikutustilanteen antamien vihjeiden perusteella.

Tällaisesta aineistosta ei voi eikä haluta tehdä suoria päätelmiä yksilön ominaisuudesta nimeltä identiteetti. Mikäli meillä olisi käytössä runsaasti erilaisia saman henkilön identiteettineuvottelujen tilanteista koottua aineistoa, voitaisiin ehkä päätyä jonkinlaisiin yleistyksiin siitä, millaisia kyseessä olevan henkilön itseä koskevat neuvottelutilanteet näyttävät olevan ja millainen hänen positioitumisvarantonsa on kyseessä olevissa tilanteissa. Missä määrin tällaisista yleistyksistä on tehtävissä päätelmiä identiteetistä, on erittäin vaikea ja tällä hetkellä epäselvä kysymys.

Tässä artikkelissa olen tukeutunut ajatukseen, että identiteetti ei vain synny eikä sitä omaksuta malleista valmiina eikä puolivalmiina. Se ei myöskään kehity ilman yksilön omaa aktiivista prosessia. Identiteetti rakennetaan vuorovaikutuksen tuloksena narratiivisen oppimisprosessin periaatteiden mukaisesti. (ks. Yrjänäinen & Ropo 2013.)

Miksi identiteetti on koulutuksen näkökulmasta kiinnostava käsite? Tähän kysymykseen voidaan vastata hyvin monella tavalla. Ensinnäkin identiteetti on yhteydessä yksilön perussuuntautumiseen suhteissa (itseän, toisiin ja maailmaan). Näin se määrittää ja ohjaa tiedonhankintaa, kiinnostuksen suuntautumista ja merkitysten muo-

dostusta. Identiteetti orientoi yksilön positioitumista, informaation valikointia, prosessoinnin intensiteettiä. Positioituminen vaikuttaa puolestaan siihen millaista informaatiota yksilö hakee ja millaisia merkityksiä niistä muodostuu.

Identiteetti on oman itsen nykyhetken tilaa koskeva arvio, kertomus tai kuvaus. Identiteetti on tärkeä myös kehityksen näkökulmasta. Yksilö vertaa toiminnasta, toimintakyvystään tai osaamisestaan muodostunutta käsitystä tai kertomusta siihen, mitä haluaisi olla tai millaisen haluaisi kertomuksensa olevan. Olenko sitä mitä haluan olla, osaanko sen mitä haluan osata, toiminko ja pystynkö toimimaan niin kuin haluan toimia ja osata. Arvioinnin tuloksena yksilöllä on kolme mahdollisuutta: 1) oman toimintakyvyn ja oman osaamisen lisääminen identiteettistandardin mukaiseksi tavoitteeksi, 2) identiteettistandardin vaatimustason laskeminen nykyisen toimintakyvyn tasolle, ja 3) tyytyminen ristiriitaan identiteettistandardin ja nykyisen toimintakyvyn välillä. Hahmotimmepa identiteetin sisäisenä mallina, käsityksenä, kuvana tai narratiivina yllä oleva arviointi on yhtä relevanttia.

Toinen identiteetin tärkeä liittymäkohta ovat opetuksen tavoitteet ja oppimisprosessi. Narratiivinen identiteetin muodostus voidaan ymmärtää kolmiportaisena prosessina, jossa ilmiöistä ja asioista muodostetaan merkityksiä ja merkityksistä muodostetaan kertomuksia a) suhteessa itsen b) suhteessa toisiin c) suhteessa yhteiskuntaan (Yrjänäinen & Ropo 2013). Kolmitasoisuus kuvaa siten sisällöllisen tietämyksen ja osaamisen abstraktiotasoja persoonallisten, yhteisöllisten ja kulttuuristen merkitysten näkökulmista (ks. tarkemmin Ropo 2009). Kertomukset itsestä kuten myös opituista sisällöistä syvenevät, kun ilmiöitä, asioita ja omaa itseä merkityksellistetään kaikilla kolmella tasolla. Mitä tämä ilmiö merkitsee minulle, mitä se merkitsee yhteisölle ja millaisia kulttuurisia merkityksiä sillä voisi olla?

Opittavan asian merkitys itselle on lähtökohta, mutta ei riittävä näkökulma merkityksiin. Yhteisöllinen näkökulma tuo lämpöä merkitykset, jotka liittyvät siihen, mitä ilmiöt ja asiat merkitsevät niille ryhmille, joihin henkilö kuuluu. Kuuluminen yhteisöön orientoi havaitsemaan asioita toisin. Samalla yhteisöllisen näkökulman

mukaisten merkitysten osoittaminen ja korostaminen vahvistaa ryhmäidentiteettiä.

Yhteisöllinen identiteetti ymmärretään yleensä ryhmän muodostamaksi käsitykseksi itsestään. Se, mikä yhdistää ryhmän jäsenet toisiinsa, muodostaa identiteettiä määrittelevän ominaisuuden. Esimerkiksi ammatillista identiteettiä voidaan pitää tällaisena yhteisöllisenä identiteettinä.

Kolmas näkökulma identiteettiin on kulttuurinen. Tähän viittasivat myös Castells ja Himanen (2013) puhuessaan kansallisesta identiteetistä. Kulttuurinen tai kollektiivinen identiteetti, niin kuin tätä joskus myös kutsutaan, muodostuu niistä piirteistä, jotka yhdistävät hyvin laajoja ihmisjoukkoja. Ihmisyys on tällainen ehkä kaikkein laajin näkökulma samuuteen. Olemme kaikki samanlaisia ihmisiä suhteessa luontoon. Tavanomaisen tapa muodostaa kollektiivisella tasolla identiteetikertomus voi liittyä esimerkiksi kansallisuuteen, poliittiseen ideologiaan tai uskontoon. Näin määritellyllä ryhmällä tai joukolla ihmisiä ei ole välttämättä keskinäisiä suhteita tai verkostoa, mutta yhdistävänä tekijänä on kieli, kansallisuus tai muu yhteiseen historiaan, uskomuksiin tai ajattelutapaan liittyvä yhteinen piirre.

Identiteetikäsitteen ongelmallisuus on lukijalle varmasti tässä vaiheessa jo selvää. Käsitteelle ei ole olemassa vain yhtä määritelmää eikä kuvausta. Ehkä tämä moninaisuus kuvastaa myös ihmisen olemassaolon mysteeriiä ja siihen liittyviä kysymyksiä. Kun niihin pyrimme vastaamaan jää jäljelle vain kaksi hyvin perustavaa laatua olevaa kysymystä: mitä täällä maailmassa on (ontologia) ja mikä on suhteeni siinä, mitä olen täällä havainnut (epistemologia).

Havaitsemme maailmasta eri asioita. Samaa voimme sanoa havaintojemme kohteisiin rakentuvista merkityksistä. Ei ole vain yhtä maailmaa eikä yhtä hyväksyttyä merkitystä. Ihmisyys on samanlaisuutta erilaisena. Tämän moninaisuuden ymmärtämiseen tarvitsemme identiteetin käsitettä.

Lähteet

- Alcoff, L. (2003). Introduction: Identities: modern and postmodern. Teoksessa L.M. Alcoff & E. Mendieta (toim.), *Identities: Race, class, gender, and nationality*, 1-8.
- Bamberg, M. (2006). Stories: Big or small. Why do we care? *Narrative Inquiry* 16 (1), 139-147
- Brubaker, R., & Cooper, F. (2000). Beyond "identity". *Theory and society*, 29(1), 1-47.
- Bruner, J. S. (1986). *Actual minds, possible worlds*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Burke, P. J., & Stets, J. E. (2009). *Identity theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Castells, M., & Himanen, P. (2013). *Kestävän kasvun malli*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 22/2013. Saatavissa pdf:nä: www.vnk.fi/julkaisut.
- Côté, J. (2006). Identity studies: How close are we to developing a social science of identity? – An appraisal of the field. *Identity: An international journal of theory and research*, 6(1), 3-25.
- Davies, B., and Harré, R. (1990). Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behavior*, 20(0), 203-223.
- Erikson, E.H.. (1963). *Childhood and Society*. New York: Norton.
- Erikson, E.H.. (1968). *Identity: youth and crisis*. New York: Norton.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity.
- Hermans, H.J.M. (2001). The dialogical self: Toward a theory of personal and cultural positioning. *Culture & psychology* 7(3), 243-281.
- Koro-Ljungberg, M., Yendol-Hoppey, D., Smith, J.J., & Hayes, S.B. (2009). (E)pistemological awareness, instantiation of methods, and uninformed methodological ambiguity in qualitative research projects. *Educational researcher* 38(9), 687-699.
- Kraus, W. (2006). The narrative negotiation of identity and belonging. *Narrative inquiry* 16(1), 103-111.
- Langenhove, van L., & Harré, R. (1999). *Introducing positioning theory*. Teoksessa R. Harré & L. van Langenhove (toim.) *Positioning theory*. Oxford, UK: Blackwell Publishers.
- Liotard, J-F. (1985). *Tieto postmodernissa yhteiskunnassa*. Tampere: Vastapaino.
- Meretoja, H. (2014). *The narrative turn in fiction and theory. The crisis and return of storytelling from Robbe-Grillet to Tournier*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ricoeur, P. (1992). *Oneself as Another*. Translated by Kathleen Blamey. Chicago, IL: University of Chicago.

- Ropo, E. (2009) Identity development as a basis for curriculum development. Teoksessa P-M Rabensteiner & E. Ropo (Eds.) *European dimension in education and teaching: Identity and values in education* Hohengehren: Schneider Verlag, s. 20-34.
- Spreckels, J. (2008). Identity negotiation in small stories among German adolescent girls. *Narrative Inquiry* 18(2), 393-413.
- Varjonen, S. (2013). *Ulkopuolinen vai Osallistuja. Identiteetit, ryhmäsubteetit ja integraatio maahanmuuttajien elämäntarinoissa*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisu, 13, 2013.
- Vihottula, H. (painossa) ”En suostu yksinkertaisesti häviämään ihmisten silmistä.” Kertomuksia traumaattisesta kokemuksesta selviytymisestä. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden yksikkö.
- Yrjänäinen, S., & Ropo, E. (2013). Narratiivisesta opetuksesta narratiiviseen oppimiseen. Teoksessa: Ropo, E. & Huttunen, M. (toim.) *Puheenvuoroja narratiivisuudesta opetuksessa ja oppimisessa*. Tampere: Tampere University Press, s. 17-46.